

Framtidsutskottet

Regeringens årsberättelse 2015

Till revisionsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens årsberättelse 2015 (B 10/2016 rd): Ärendet har remitterats till framtidsutskottet för utlåtande till revisionsutskottet. Tidsfrist: 3.6.2016.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Taina Kulmala, Statsrådets kansli
- regeringsråd Arno Liukko, Statsrådets kansli
- ekonomichef Tiina Heikkinen, undervisnings- och kulturministeriet
- industriråd Marjukka Aarnio, arbets- och näringsministeriet
- konsultativ tjänsteman Timo Määttänen, arbets- och näringsministeriet
- konsultativ tjänsteman Sari Kauppinen, social- och hälsovårdsministeriet
- direktör Merja Mustonen, social- och hälsovårdsministeriet
- upphandlingschef Minna Saario, social- och hälsovårdsministeriet
- regeringsråd Esko Salo, social- och hälsovårdsministeriet
- projektchef Raija Tiainen, social- och hälsovårdsministeriet.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- undervisnings- och kulturministeriet
- social- och hälsovårdsministeriet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Framtidsutskottet fokuserar sitt utlåtande på följande teman som lyfts fram i framtidsbetänkandet FrUB 1/2014 rd:

- Vetenskapsstrategin samt nivån på forskning, utveckling och innovationer (FoUI)
- Verkställandet av en nationell modell för framsyn
- Främjandet av försök

Utlåtande FrUU 4/2016 rd

- Reformering av arbetslivet så att temat även innefattar åtgärder för att främja företagsamhet, utnyttja partiell arbetsförmåga och utveckla den sociala tryggheten med utgångspunkt i målet.
- Principen om tidiga insatser och hjälp till unga som riskerar marginalisering så att de kan komma in på arbetsmarknaden
- Främjande av en hållbar tillväxt genom undanröjande av administrativa hinder, försöksprojekt och ekonomisk styrning

Vetenskapsstrategin samt nivån på forskning, utveckling och innovationer (FoUI). På grund av de långvariga ekonomiska svårigheterna har bnp-andelen av utgifterna för forskning och utveckling i Finland sjunkit under de senaste åren: andelen var 3,8 procent 2009, 3,3 procent 2013, 3,2 procent 2014 och 3,14 procent 2015 (preliminär uppgift från Statistikcentralen). Om den sjunkande trenden får fortsätta kommer Finland att förlora sin ställning i jämförelse med konkurrentländerna. Trots det är vi utifrån jämförelseuppgifterna från 2013 fortfarande bland de fem främsta länderna i världen när det gäller utgifterna för forskning och utveckling. Statens forskningsfinansiering var 0,96 procent av bnp 2014, vilket är bara en aning under det intensitetsmål på en procent för den offentliga FoUI-finansieringen som man gemensamt har kommit överens om i EU. I en internationell jämförelse var andelen högre bara i Danmark och Island.

Undervisnings- och kulturministeriet säger i sitt utlåtande att såväl inhemska som utländska undersökningar redan i många år visat att kompetensgrunden håller på att urvattnas. Åtgärderna för att anpassa de offentliga finanserna gör det allt svårare att upprätthålla de tjänster inom undervisnings- och kulturväsendet som är viktiga för ekonomin och för samhället.

Framtidsutskottet konstaterade i sitt utlåtande FrUU 3/2016 rd att statens särskilda innovationspolitiska uppgifter inkluderar utbildningspolitik samt ett företags- och forskningsorienterat möjliggörande av innovationer och investeringar med riktningen nerifrån uppåt.

Det kan främjas genom att utveckla samarbetet mellan företagen och forsknings- och utbildningsorganisationerna, genom att öka stödintensiteten i företagsorienterade FoUI-investeringar och genom att främja en ökning av uppstarts företag.

I fråga om forskningen bör det också ses till att den forsknings-, utbildnings- och innovationspolitiska styrningen av universiteten är enhetlig: mätarna får inte i den ena ändan av den politiska styrningen sanktionera för vad som anvisas i den andra.

Infrastrukturen för toppforskning måste garanteras.

Verkställandet av en nationell modell för framsyn. Regeringen konstaterar i sin verksamhetsberättelse att den nya framsynsmodellen under 2015 har utvecklats och nu i hög grad blivit en permanent del av det nationella framsynsfältet. Styrningen sker från statsrådets kansli, och modellen genomförs i nära samarbete mellan samarbetspartnerna Sitra, Tekes och Finlands Akademi. Centrala element i den nya framsynsmodellen är det nationella nätverket för framsyn som ska sammanföra aktörerna inom framsynssystemet och prognosdata, framsynslotsen som ska utveckla möjligheterna att utnyttja framsyn i beslutsfattandet samt de öppna evenemangen Foresight Friday med varierande teman, det årliga framsynsforumet Finnsight och en till framsynsnätverkets aktörer riktad serie webbföreläsningar om framtidens utbildningar.

Utlåtande FrUU 4/2016 rd

Framtidsutskottet konstaterar att den nya nationella framsynsmodellen som styrs från statsrådets kansli har fått en bra start.

För att öka modellens genomslagskraft är det ändå fortfarande viktigt att 1) utöka antalet aktörer i det nationella framsynsnätverket, 2) integrera de regionala framsynsnätverken i nätverkets verksamhet, 3) öka internationaliseringen och 4) utveckla framsynslotsens verksamhet: statsrådets gemensamma framsynsprocesser bör stärkas samtidigt som det nationella framsynsnätverkets resultat integreras i beslutsfattandet och ministeriernas nätverk integreras i framsynsnätverkets verksamhet.

Utveckling av försök. Regeringen har inlett ett spetsprojekt för att främja försök. Under 2015 gjordes bakgrundsutredningar och fördes omfattande diskussioner med olika intressegrupper om förväntningarna på främjandet av försöksverksamheten och utarbetades en plan om den egentliga verksamheten som inleddes 2016. Regeringen har öppnat ett diskussionsforum på webbplatsen www.forsoksfinland.fi. Man har också tillsatt en parlamentarisk delegation och en samarbetsgrupp mellan ministerierna för att stödja genomförandet av försöksprogrammet.

Framtidsutskottet betonade i sitt utlåtande FrUU 2/2015 rd vikten av konsekvensbedömning när det gäller spetsprojekten och försöken. Resultaten ska bedömas systematiskt med hänsyn till de ekonomiska och sociala konsekvenserna och de samhälleliga konsekvenserna rent generellt, och även de samhällspolitiska målsättningarna på lång sikt ska beaktas.

Utskottet betonade i sitt utlåtande att det är viktigt att sprida och stärka befintlig god praxis och försök som utfallit väl samt erfarenheterna av försöken.

Utskottet ville också särskilt skynda på de spetsprojekt som hänför sig till bioekonomi, digitalisering och kompetens och utbildning samt de försök som hänför sig till basinkomst och servicesedlar. Försöken med basinkomst och servicesedlar ska definieras och avgränsas noggrant. (Grundlagen uppställer i sig en del begränsningar.) Resultaten ska bedömas med hänsyn till de ekonomiska och sociala konsekvenserna och de samhälleliga konsekvenserna rent generellt, och även de samhällspolitiska målsättningarna på lång sikt ska beaktas.

Arbetslivet ska reformeras så att temat även innefattar åtgärder för att främja företagsamhet, utnyttja partiell arbetsförmåga och utveckla den sociala tryggheten med utgångspunkt i målet. Sysselsättningen minskade och arbetslösheten ökade 2015 som en följd av det dåliga ekonomiska läget. Arbetslösheten ökade till 9,4 procent (8,7 procent 2014) och antalet arbetslösa arbetssökande steg till 352 000 personer (326 000 personer 2014). Sysselsättningsnivån var 68,1 procent. De stora problemen på arbetsmarknaden var den kraftigt ökade långtidsarbetslösheten och matchningsproblemen i samband med den.

Trots att det har gjorts framsteg i många avseenden har man inte enligt arbets- och näringsministeriet lyckats nå till exempel målsättningarna för att minska ungdoms- och långtidsarbetslösheten och arbetslösheten hos personer med utländsk bakgrund och förbättra arbetslivskvaliteten för dem.

Utlåtande FrUU 4/2016 rd

Den sociala tryggheten i Finland grundar sig på arbete som löntagare eller företagare. Alla som är med i arbetslivet i förtjänstsyfte hör till någondera kategorin och omfattas således av social trygghet. Från denna synvinkel sett är den sociala tryggheten i Finland heltäckande. Problemen uppstår när dessa tydliga roller sammanblandas till exempel som en följd av nya verksamhetsmodeller som delningsekonomi, eller när en person både har en anställning och är företagare. Målet med det företagsamhetspaket som regeringen kom överens om våren 2016 är bland annat att göra det smidigare för arbetslösa att inleda företagsverksamhet på deltid. Man utreder också en ny s.k. kombinerad försäkring. Försäkringen är tänkt att gälla företagare som samtidigt har både löne- och företagsinkomster. Det gällande systemet möjliggör försäkring av löneinkomster eller företagsinkomster men inte av båda.

Enligt social- och hälsovårdsministeriet har ca 1,9 miljoner av finländarna i arbetsför ålder någon långvarig sjukdom eller någon skada. Av dem uppskattar 600 000 personer att sjukdomen eller skadan påverkar deras arbete eller arbetsmöjligheter. Inom ramen för social- och hälsovårdsministeriets program för att få partiellt arbetsföra med i arbetslivet (2013—2015) testade 12 pilotorganisationer en ny modell för att få partiellt arbetsföra att stanna kvar i arbetet och främja sysselsättningen av dem. De modeller för god praxis som pilotorganisationerna tar fram ska spridas inom regeringens spetsprojekt.

Framtidsutskottet konstaterade i sitt utlåtande FrUU 3/2016 rd att ett effektivt sätt att avveckla flitfällor är att avskaffa byråkratifällor.

Systemet med social trygghet måste förenklas och automatiseras så att de sociala förmåna enkelt och förutsägbart anpassas till ändringar i inkomsterna, för att en arbetslös person ska kunna ta emot också ett kortvarigt jobb utan stort besvär och oro över att förmåna upphör.

Framtidsutskottet konstaterade i sitt utlåtande FrUU 2/2015 rd att anpassningsåtgärderna enligt de sakkunniga sannolikt på kort sikt kommer att leda till att bland annat de sociala problemen och problemen i samband med hälsa och försörjning ökar. Framtidsutskottet säger att det också behövs spetsprojekt och strukturella reformer som hänför sig till hälsa och välfärd. Det behövs nya verksamhetsmodeller och mer resurser för att motverka ojämlikhet, fattigdom och ensamhet samt marginalisering bland unga och för att tillgodose den ökade invandringens behov.

Principen om tidiga insatser och hjälp till unga som riskerar marginalisering så att de kan komma in på arbetsmarknaden. Regeringens spetsprojekt för att ändra ungdomsgarantin i riktning mot en kollektiv garanti har som mål att minska antalet unga som saknar utbildning och står utanför arbetslivet. Social- och hälsovårdsministeriet leder arbetet med att stärka social- och hälsovårdstjänsterna och mentalvårdstjänsterna för unga och garantera rehabiliteringsplatser. Särskilda insatser riktas till att hjälpa unga som varken har utbildning eller arbete och som är ensamma och isolerade eller lider av psykisk ohälsa eller drogproblem och förbättra deras välfärd.

Antalet personer i åldern 15—28 år som står utanför arbetslivet uppskattas till mellan 70 581 och 117 583, vilket betyder ca 7,7—12,9 procent av åldersklassen. Av de unga i åldern 20—29 år

Utlåtande FrUU 4/2016 rd

hade 115 816 bara grundskoleutbildning 2014, vilket är 17,0 procent av åldersklassen (Källa: fin-dikaattori.fi).

Att antagningen till kompetensprogrammet för unga vuxna upphör samtidigt som den statsan- delsfinansierade grundläggande yrkesutbildningen som ges vid läroanstalt drabbas av en inbespa- ring på 190 miljoner euro kommer oundvikligen att minska utbildningsutbudet för denna mål- grupp. Också utbudet inom den grundutbildning som är riktad till de övriga målgrupperna för ut- bildningen, framför allt vuxna, kommer att minska något 2017. Det är än så länge omöjligt att när- mare bedöma hur mycket utbudet inom den grundläggande yrkesutbildningen kommer att mins- ka och hur det drabbar de olika målgrupperna.

Framtidsutskottet betonade i sitt utlåtande FrUU 3/2016 rd att utbildning är av stor bety- delse för att förebygga utslagning och främja välbefinnande.

Särskilt viktigt ur ett utslagningsperspektiv är det första valet av utbildning efter grundsko- lan. Rätt val av utbildning och karriärvägar kan främjas genom att öka resurserna för grundskolornas elevvård och studiehandledning och skräddarsydd studiehandledning sär- skilt för riskgrupper, det vill säga dem som klarar sig sämst i grundskolan.

De enhetliga ansökningssystemen för andra stadiet och den högre utbildningen kan också enligt framtidsutskottets åsikt ändras så att högre ansökningsönskemål inte ger extra poäng och att antalet utbildningar som kan ansökas inte är begränsat.

Främjande av en hållbar tillväxt genom undanröjande av administrativa hinder, försöks- projekt och ekonomisk styrning. Arbets- och näringsministeriets tillväxtsatsningar har inrik- tats på att diversifiera den ekonomiska strukturen och på förnyelse inom företagen så att tonvik- ten läggs på tillväxt inom cleantech, bioekonomi, digitalisering, hälsoområdet och på att skapa immateriella värden.

Enligt arbets- och näringsministeriet har man ändå inte lyckats uppnå målen med de åtgärder som syftar till att förbättra beredskapen till internationalisering hos de små och medelstora företagen samt till att öka innovationsverksamheten och utnyttja den bättre, öka företagens export och in- ternationalisering samt utveckla ny affärsverksamhet både inom nya områden och inom de om- råden som vi är bra på i Finland, t.ex. bio- och naturresursekonomin och miljöområdet, öka anta- let nya företag och minska regleringsbördan för företagen.

Framtidsutskottet ansåg i sitt utlåtande FrUU 2/2015 rd att det brådskar med försöken inom bl.a. bioekonomi och digitalisering.

Utskottet konstaterade dessutom att bioekonomi måste förstås i tillräckligt vid bemärkelse i spetsprojekten så att begreppet innefattar skogs- och åkerbaserad bioekonomi och dess- utom också blå eller marin bioekonomi, cirkulär ekonomi, tjänster som exempelvis natur- turism och också radikala teknologier inom den syntetiska biologin som exempelvis läke- medelsutveckling och diagnostik.

Utlåtande FrUU 4/2016 rd

Nya innovationer ska snabbt kunna tas i bruk med hjälp av försöksprojekt och innovativ offentlig upphandling.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Framtidsutskottet föreslår

att revisionsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 1.6.2016

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Carl Haglund sv
medlem Mikko Alatalo cent
medlem Harri Jaskari saml
medlem Timo Kalli cent
medlem Jukka Kopra saml
medlem Antti Lindtman sd
medlem Aila Paloniemi cent
medlem Olli-Poika Parviainen gröna
medlem Arto Pirttilahti cent
medlem Joona Räsänen sd
medlem Sari Tanus kd
medlem Ville Vähämäki saf
ersättare Eeva-Johanna Eloranta sd
ersättare Jani Mäkelä saf
ersättare Sari Raassina saml.

Sekreterare var

utskottsråd Paula Tiihonen
permanent sakkunnig Olli Hietanen.